

УДК 930(476):94(476)«1812»

В.М. Баўдзей,

аспірант кафедры славянскай гісторыі і метадалогіі гістарычнай навукі БДПУ

ВАЕННАЯ КАМПАНИЯ 1812 Г. У АЙЧЫННАЙ ГІСТАРЫЯГРАФІІ САВЕЦКАГА ПЕРЫЯДУ

Сярод беларускіх даследчыкаў 1812 г. няма адзінства поглядаў на айчынную гістарыяграфію савецкага перыяду. Адно з іх не вылучаюць асобна беларускую савецкую гістарыяграфію падзей 1812 г., апісваючы творы прадстаўнікоў у агульным масіве даследаванняў савецкага перыяду [1], іншыя разглядаюць яе як частку беларускай гістарыяграфіі [2].

Расійскі даследчык І.А. Шэйн вылучыў у савецкай гістарыяграфіі ваеннай кампаніі 1812 г. наступныя перыяды: 1920-я – першая палова 1930-х гг.; другая палова 1930 – першая палова 1950-х гг.; другая палова 1950 – першая палова 1980-х; другая палова 1980-х гг. – 1990 г. [3, с. 23–24].

1920-я – першая палова 1930-х гг. – пачатак зацвярджэння марксісцка-ленінскага падыходу да разумення гістарычнага працэсу, што суправаджаўся барацьбой навуковых школ і тэорый. Панавала ацэнка падзей вайны 1812 г. акадэміка М.М. Пакроўскага, які лічыў яе прычынай адмовы Расіі ад кантынентальнай блакады, а нашэсце Напалеона называў «актам неабходнай самаабароны», што па сутнасці адмаўляла народны характар вайны. Як вынік, спецыяльныя комплексныя даследаванні па тэме не праводзіліся. Агульныя агляды вайны 1812 г. сустракаюцца ў асноўным на старонках тагачасных падручнікаў.

Гэтыя тэндэнцыі прасочваюцца ў курсе лекцый У.М. Ігнатоўскага «Гісторыя Беларусі ў XIX і ў пачатку XX стагоддзя» [4], выдадзеным у 1925 г. Даследчык першым у беларускай гістарыяграфіі разглядаў кампанію 1812 г. з марксісцкіх пазіцый. Ён, падтрымліваючы погляды У.І. Леніна, называў дадзеную вайну імперыялістычнай. Аўтар амаль не адлюстроўваў ход баявых дзеянняў, больш акцэнтуючы ўвагу на спробах Аляксандра I і Напалеона выкарыстаць беларускія землі для дасягнення сваіх мэт. Даследчык паказаў цяжкае становішча жыхароў Беларусі, асабліва сялян, якія вымушаны былі цяраць рабункі як з боку французскай, так і расійскай арміі. Адносна палітыкі Напалеона на нашых землях У.М. Ігнатоўскі выказаўся наступным чынам: «Напалеонаўскі імперыялізм, пацешыўшы польскае і беларуска-літоўскае шляхецтва палітычнымі бразготкамі, вымагаў ад шырокіх мас новых гаспадарстваў матэрыяльнай для сябе карысці» [4, с. 43]. Аўтар выказаў спачуванне як да французскіх салдат – «напалеонаўскага “гарматнага мяса”»,

так і да салдат расійскай арміі: «Рускі запрыгонены селянін ішоў “вызваляць” Еўропу, каторая як-нікак перажыла Вялікую французскую рэвалюцыю» [4, с. 47].

На іншыя аспекты падзей 1812 г. у Беларусі звернута ўвага ў «Гісторыі Беларусі» М.В. Доўнар-Запольскага [5]. Ён адзначаў, што «ў 1812 і ў 1830 г. удзел беларусаў у польскай справе быў значна мацнейшым, чым удзел у 1863 г.» [5, с. 251]. Паказаны прыяцельскія адносіны мясцовай шляхты да Напалеона і Варшаўскай канфедэрацыі. На аснове гэтага зроблены вывад, што «настроі 1812 г. характарызуюць адносіны пэўнай часткі беларускага грамадства да рускага панавання» [5, с. 252].

У.І. Пічэта [6], разглядаючы праблему сялянскіх хваляванняў, звязаных з вайной 1812 г., вылучыў наступныя іх прычыны на занятых напалеонаўскімі войскамі тэрыторыях: адмова выконваць старыя павіннасці, звязаная з надзеямі на адмену прыгоннага права Напалеонам, рэкруцкі набор, цяжкае становішча сялян. Даследчык адзначаў, што хваляванні сялян у гэты час не сустракалі моцнага супраціўлення з боку памешчыкаў. І, наогул, «хваляванні было менш, чым чакалі перад нашэсцем Напалеона і пасля яго адыходу» [6, с. 77].

У другой палове 1930-х гг. цікавасць да падзей 1812 г. узрасла. Гэта тлумачыцца неабходнасцю правядзення героіка-патрыятычнай работы сярод савецкіх грамадзян і зацвярджэннем культуры асобы Сталіна. У канцы 1930-х гг. Я.І. Тарле вярнуў тэрмін «айчынная» ў дачыненні да вайны 1812 г., які не выкарыстоўваўся з 1917 г.

У пасляваенны перыяд фарміруецца сталінская канцэпцыя разумення гісторыі вайны 1812 г. Заслуга разгрому Напалеона прыпісвалася аднаму Кутузаву. Прадметам вывучэння стала контрнаступленне рускай арміі – пераход да актыўных наступальных дзеянняў, накіраваных на разгром і знішчэнне ворага, чаму, нібыта, перашкаджала ўмяшальніцтва імператара Аляксандра I.

У даваенны час была падрыхтавана кандыдацкая дысертацыя Я.І. Карнейчыка «Беларускі народ у Айчынай вайне 1812 года». Абаронена яна была ў маі 1944 г. у БДУ, для чаго саіскальнік быў камандзіраваны з фронту [7, л. 8]. Частка першага раздзела дысертацыі пад назвай «Становішча беларускага народа напярэдадні Айчынай вайны 1812 года» была апублікаваная ў часопісе «Вестці АН БССР» у 1947 г.

Мэта дадзенага артыкула – паказаць, «якія былі суадносіны класавых сіл Беларусі напярэдадні гэтай вайны» [8, с. 26]. Аўтар ахарактарызаваў становішча памешчыцкіх і дзяржаўных сялян (павіннасці, дзяржаўныя падаткі, удзел ва ўзвядзенні абарончых збудаванняў, сялянскія выступленні), пранапалеонаўскія настроі магнатаў і шляхты, палітыку Аляксандра I у адносінах да шляхты.

У час Вялікай Айчыннай вайны публікаваліся шматлікія прапагандысцкія артыкулы і брашурны. У плане навукова-даследчых работ АН БССР на 1944 г. было прадугледжана напісанне «серыі папулярных брашур на тэмы, звязаныя з абарончымі задачамі» [9, л. 4]. У іх ліку была запланавана брашура У.І. Пічэты «Беларускі народ у Айчыннай вайне 1812 года», якая хутчэй за ўсё не была выдадзена, бо ў спісе работ даследчыка за 1947 г. яна значыцца як рукапіс [10, л. 7]. Да прапагандысцкай літаратуры можна аднесці і артыкул Ф. Канстанцінава «Роля беларускага народа ў разгроме Напалеона», апублікаваны ў ліпені 1945 г. [11].

В. Бяркоўскі ў краязнаўчым артыкуле «Гродна ў 1812 г.» [12] шмат увагі надаў вызваленню горада Д. Давыдавым.

Для другой паловы 1950 – першай паловы 1980-х г. характэрна, паводле І.А. Шэйна, «карэкціроўка поглядаў на даследваемую праблему ў адпаведнасці са зменлівымі партыйна-ўрадавымі ўстаноўкамі» [3, с. 24].

У перыяд «адлігі» агульныя падыходы да вывучэння вайны 1812 г. не змяніліся, але важней тэндэнцыяй стала пашырэнне тэматыкі навуковых даследаванняў. У другой палове 1960-х г. узмацненне камандна-адміністрацыйных метадаў кіраўніцтва навуковымі кадрамі праявілася ў «прыукрашванні» гісторыі вайны 1812 г.

У сувязі з 150 і 175-гадовымі юбіляямі ваеннай кампаніі 1812 г. пашыралася вывучэнне яе падзей у асобных рэгіёнах, у тым ліку і на землях Беларусі. Паказвалася сіла сяброўства і баявога адзінства рускага і беларускага народаў, прыводзіліся прыклады супрацоўніцтва беларускіх сялян з рускімі войскамі. Значная ўвага надавалася праблеме антыпрыгонніцкіх выступленняў сялян [13, с. 117].

Мэтай манаграфіі «Беларускі народ у Айчыннай вайне 1812 г.» [14], выдадзенай да 150-гадовага юбілею, Я.І. Карнейчык лічыў неабходнасць «на яркіх і пераканаўчых фактах» паказаць «баявую садружнасць паміж беларускім і рускім народамі, умацаванне роднасці абодвух братэрскіх народаў у вайне 1812 года». Аўтар паказаў становішча ў Беларусі напярэдадні вайны 1812 г., у тым ліку сацыяльна-эканамічныя адносіны ў канцы XVIII – пачатку XIX ст., прычыны вайны, падрыхтоўчыя мерапрыемствы, прасачыў ход баявых дзеянняў, засяроджваючы ўвагу на дапамозе беларускага насельніц-

тва рускай арміі і падкрэсліваючы правал разлікаў Напалеона скончыць вайну на беларускай тэрыторыі. Ён сцвярджаў, што для пераўтварэння занятых тэрыторый у ваенную базу Напалеон пайшоў на саюз з памешчыкамі, таму «ў перыяд Айчыннай вайны 1812 года нацыянальна-вызваленчая барацьба беларускага народа супраць інтэрвентаў злівалася з масавымі паўстаннямі сялянства супраць памагатых Напалеона – мясцовых памешчыкаў» [14, с. 67]. Па выкарыстанні архіўных матэрыялаў манаграфія ўступае ўзгаданай вышэй публікацыі аўтара. У ёй утрымліваецца спасылка на адну архіўную справу. Я.І. Карнейчык таксама напісаў некалькі артыкулаў у перыядычным друку: «Воіны-беларусы ў Барадзінскай бітве» [15], дзе адлюстроўваў удзел палкоў, укамплектаваных беларускімі рэкрутамі, у Барадзінскай бітве і «Беларуская гераіня 1812 года» [16], прысвечаны лёсу сялянкі Полацкага павета Фядоры Міронавай, якая была партызанскай разведчыцай, узнагароджана медалём і са сваёй сям'ёй атрымала вызваленне ад прыгону.

В.У. Чапко ў манаграфіі «Класавая барацьба ў беларускай вёсцы ў першай палове XIX стагоддзя» [17] закранула праблему барацьбы сялян супраць захопнікаў падчас вайны 1812 г., якая праяўлялася ў спрацьдзеянні рэквізіцыям, дапамозе расійскай арміі, а таксама паказала барацьбу сялян з уласнымі памешчыкамі. У першым выпадку гісторык спасылалася на дарэвалюцыйныя выданні пачатку XX ст. і на працы савецкіх гісторыкаў, а менавіта Я. Тарле і Я. Карнейчыка. У другім – на працу польскага даследчыка Я. Івашкевіча, на зборнікі дакументаў і архіўныя матэрыялы. Аўтар прыйшла да высновы аб тым, што выступленні сялян супраць прыгоннікаў у час вайны 1812 г. злучаліся з барацьбой супраць іншаземных захопнікаў і асабліва абвастрылі становішча ў Беларусі.

С.А. Кудзій у артыкуле «Гродна ў 1812 г.» [18] на аснове архіўных матэрыялаў вызначыла дзейнасць французскіх шпіёнаў напярэдадні вайны; падзел горада на кварталы ў паліцэйскіх адносінах; сумы, сабраныя на пехацінцаў і кавалерыстаў, іх колькасць; колькасць прадуктаў, сабраных у гродзенскі магазін; утрыманне шпітала; страты, нанесеныя вайной; прыклады дапамогі расійскай арміі і барацьба з партызанамі; колькасць французскіх ваеннапалонных, захопленых пры вызваленні Гродна.

К.І. Тарасаў у навукова-папулярным выданні «Памяць пра легенды» [19–20] паказаў трагедыю 1812 г., калі «ў выніку напалеонаўскай авантуры Беларусь зноў страціла кожнага чацвёртага» [20, с. 244]. Упершыню аўтар паспрабаваў падлічыць колькасць беларусаў у расійскай і французскай арміях.

У 1990 г. выйшлі краязнаўчыя матэрыялы, прысвечаныя падзеям канца XVIII – пер-

шай паловы XIX ст. на Гродзеншчыне (аўтар В.В. Швед) і вайне 1812 г. на Берасцейшчыне (аўтар Л.М. Несцярчук). Яны напісаны ў рэчышчы яшчэ існуючай канцэпцыі вайны, але ўтрымліваюць змястоўны мясцовы матэрыял. Напрыклад, В.В. Швед [21] выкарыстоўваў архіўныя звесткі пры асвятленні мерапрыемстваў па эвакуацыі расійскіх дзяржаўных устаноў, ходу баявых дзеянняў, дзейнасці напалеонаўскай адміністрацыі, дапамогі жыхароў Беларусі расійскай арміі. Л.М. Несцярчук [22] апісаў ход баёў пад Кобрынам і Гарадзечна, звярнуў увагу на неабходнасць захавання помнікаў падзеям 1812 г.

Праблему гісторыі ваеннай кампаніі 1812 г. не пакінулі без увагі і гісторыкі беларускай эміграцыі.

У даваенны перыяд ваеннай гісторыяй займаўся А. Ружанцоў (друкаваўся пад прозвішчам А. Ружанец). Яго артыкул «Літоўска-беларускае войска цэсара Напалеона» быў надрукаваны ў часопісе «Крывіч». Упершыню ў беларускай гістарыяграфіі праблема стварэння і дзейнасці арміі ВКЛ стала прадметам асобнага вывучэння. Аўтар склаў табліцу з нумарамі палкоў; месцам, дзе знаходзілася штаб-кватэра; імёнамі і прозвішчамі шэфіў; паведамлі, што далі рэкрутаў у полк [23, с. 30].

Прадстаўнік пасляваеннай беларускай эміграцыі А. Калубовіч у артыкуле «Нашы папярэднікі» вылучыў асобныя хвалі эміграцыі, у тым ліку і пасля 1812 г. Першапачатковы варыянт артыкула быў выдадзены ў часопісе «Беларуская думка», дапрацаваны – у зборніку «Крокі гісторыі». У першым варыянце эміграцыйныя хвалі пасля падзей 1793–1795 гг. і 1812 г. разглядаюцца разам. Даюцца біяграфічныя звесткі найбольш вядомых прадстаўнікоў – М.К. Агінскага і Я. Гарайна [24]. У дапрацаваным варыянце эміграцыя пасля 1812 г. вылучана ў асобную, другую хвалю беларускай эміграцыі, утрымліваецца інфармацыя пра аднаўленне ВКЛ і армію ВКЛ. Пералік вядомых эмігрантаў (з біяграфічнымі звесткамі) пашыраны. У яго трапілі, акрамя ўгаданных вышэй, С. Солтан, Ф. Ельскі, Я.І. Касакоўскі, С. Грабоўскі, К. Несялоўскі, Я.Д. Касакоўскі, Я.А. Касакоўскі [25].

А. Калубовіч займаўся таксама даследаваннем дзейнасці магілёўскага епіскапа Варлаама Шышацкага ў 1812 г. [26] Аўтар выказаў меркаванне, што, прысягнуўшы на вернасць Напалеону, епіскап планаваў адрадзіць беларуска-ўкраінскую аўтакефальную праваслаўную царкву, а сябе разглядаў як магчымую кандыдатуру на пасаду яе кіраўніка.

Такім чынам, у тым кірунку айчыннай гістарыяграфіі, што склаўся ў БССР, можна вылучыць этапы, характэрныя для савецкай гістарыяграфіі ваеннай кампаніі 1812 г. у прыватнасці. Пры гэтым можна заўважыць пэўныя асаблівасці. У 1920–1930-я гг. не прасочваецца звач-

рот да ідэй М.М. Пакроўскага. Гісторык-марксіст У.М. Ігнатоўскі паказваў сітуацыю, калі рабавалі і рускія, і французы, што пазней пераняла сучасная беларуская гістарыяграфія. У 1930 – пачатку 1980-х гг. тэма не належала да ліку актуальных, аб чым сведчыць наяўнасць аднаго прафесійнага даследчыка і толькі адной спецыяльнай манаграфіі. Ідэалагічныя рамкі і партыйна-класавы падыход звужалі кола даследуемых праблем, не дазвалялі вывучэнне многіх аспектаў гэтага супярэчлівага перыяду нашай гісторыі. Для перыяду «перабудовы» характэрны публікацыі краязнаўчых матэрыялаў, часта заснаваных на архіўных звестках. У гэты ж час пачынаюць творчую дзейнасць гісторыкі, якія зрабляць шмат для распрацоўкі сучаснага погляду на гісторыю кампаніі 1812 г. на тэрыторыі Беларусі.

Працы эміграцыйных гісторыкаў нясуць адбітак прапагандысцкага характару, палітычнай прадуманасці, уплыву «халоднай вайны». У іх абгрунтоўваецца іншы погляд на ваенную кампанію 1812 г., што робіць больш поўнай карціну падзей. Некаторыя тэмы, раскрытыя эміграцыйнымі даследчыкамі, пазней будуць глыбей распрацаваны ў постсавецкай беларускай гістарыяграфіі

ЛІТАРАТУРА І КРЫНІЦЫ

1. *Ерашэвіч, А.У.* Уплыў напалеонаўскіх войнаў на грамадска-палітычнае жыццё Беларусі (1799–1815 гг.): аўтарэф. дыс. ... канд. гіст. навук: 07.00.02 / А.У. Ерашэвіч. – Мінск, 2003. – 21 с.
2. *Литвиновская, Ю.И.* Беларусь в войне 1812 г.: социально-экономический аспект: автореф. дис. ... канд. ист. наук / Ю.И. Литвиновская – Минск, 2004. – 20 с.
3. *Шейн, И.А.* Отечественная война 1812 г.: историографическое исследование: автореф. дис. ... д-ра ист. наук: 07 00 09 / И.А. Шейн – М., 2002. – 48 с.
4. *Ігнатоўскі, У.М.* Часы кампаніі 1812 году / У.М. Ігнатоўскі // Гісторыя Беларусі ў XIX і ў пачатку XX стагоддзя. – Мінск: Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі, 1925. – С. 38–51.
5. *Доўнар-Запольскі, М.В.* Адлюстраванне дванаццатага года / М.В. Доўнар-Запольскі // Гісторыя Беларусі. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 1994. – С. 250–252.
6. *Пичета, В.И.* Крестьянские волнения в первой четверти XIX века / В.И. Пичета // История крестьянских волнений в России / В.И. Пичета. – Минск: Белтрестпечат, 1923. – С. 67–77.
7. Асабовая справа Я.І. Карнейчыка // ЦНА НАНБ. – Фонд 2. – Воп. 1. – Спр. 307.
8. *Карнейчык, Е.І.* Становішча беларускага народа напярэдадні Айчыннай вайны 1812 г. / Е.І. Карнейчык // Вестці АН БССР. Ададзяленне грамадскіх навук. Серыя гісторыя. – 1947. – № 1. – С. 26–42.
9. План навукова-даследчых прац Акадэміі навук Беларускай ССР на 1944 год // Цэнтральны навуковы архіў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (далей. – ЦНА НАНБ). – Фонд 1. – Воп. 1. – Спр. 91.
10. Асабовая справа У.І. Пічэты // ЦНА НАНБ. – Фонд 2. – Воп. 1. – Спр. 607.
11. *Канстанцінаў, Ф.* Роля беларускага народа ў разгроме Напалеона / Ф. Канстанцінаў // Бальшавік Беларусі. – 1945. – № 4. – С. 52–62.
12. *Бяркоўскі, В.* Гродна ў 1812 г. / В. Бяркоўскі // Беларусь. – 1946. – № 4. – С. 56–58.
13. *Ерашэвіч, А.У.* Вайна 1812 г. і Беларусь / А.У. Ерашэвіч // Гістарыяграфія гісторыі Беларусі канца XVIII – пачатку XX ст.: праблемы, здабыткі, перспектывы / Н.В. Анофранка [і інш.]; навук. рэд. В.В. Яноўская. – Мінск: Беларус. навука, 2006. – С. 108–130.
14. *Карнейчык, Е.И.* Белорусский народ в Отечественной войне 1812 г. / Е.И. Карнейчык – Минск: Госуд. изд-во БССР, 1962 – 115 с.

15. *Карнейчык, Е. И.* Воины-белорусы в Бородинском сражении / Е.И. Карнейчык // Коммунист Белоруссии. – 1962. – № 8. – С. 61–62.
16. *Карнейчык, Я.* Беларуская гераіня 1812 года / Я. Карнейчык // Беларусь. – 1964. – № 11. – С. 28.
17. *Чепко, В.В.* Борьба крестьян во время Отечественной войны 1812 г. / В.В. Чепко // Классовая борьба в белорусской деревне в первой половине XIX века. – Минск, Наука и техника, 1972. – С. 111–119.
18. *Кудий, С.А.* Гродно в 1812 году / С.А. Кудий // Вопросы истории: межвед. сб. Вып. 11 / Минский государственный педагогический институт; редкол.: В.М. Фомин [и др.]. – Минск: Университетское, 1984. – С. 134–142.
19. *Тарасов, К.* Мир земле // Память о легендах: Белорусской старины голоса и лица. – Минск: Польша, 1984. – С. 130–142.
20. *Тарасаў, К. І.* «Насустрач уласнай пагібелі» / К.І. Тарасаў // Памяць пра легенды: Постаці беларускай мінуўшчыны. – Минск: Польша, 1990 – С. 231–244.
21. *Швед, В.В.* Отечественная война 1812 года / В.В. Швед // Наш край: Гродненщина в конце XVIII – первой половине XIX вв. (Материал в помощь лектору, пропагандисту и учителю). – Гродно, 1990. – С. 13 – 17.
22. Отечественная война 1812 года на Брестчине: учеб.-метод. разраб. к разделу курса истории БССР / Л.М. Нестерчук. – Брест: Брестск. госпединститут им. А.С. Пушкина, 1990. – 49 с.
23. *Ружанец, А.* Літоўска-беларускае войска цэсара Напалеона / А. Ружанец // Крывіч. – 1926. – № 6. – С. 29–30.
24. *Калубовіч, А.* Нашы папярэднікі / А. Калубовіч // Беларуская думка. – 1974–1975. – № 18–19. – С. 7–16.
25. *Калубовіч, А.* Нашы папярэднікі / А. Калубовіч // Крокі гісторыі: даследаванні, артыкулы, успаміны. – Беласток: Вільня; Менск: «ГАМАКС», «Наша ніва», «Маст. літ.», 1993. – С. 7–38.
26. *Калубовіч, А.* Архіепіскап Варлаам (Шышацкі) (1749 – 1823 гг.) / А. Калубовіч // Беларуская думка. – 1973–1974. – № 16–17. – С. 5–8, 27.

SUMMARY

The article analyses the works of the Byelorussian soviet researchers on the problem of the 1812 campaign. It is determined the main scientific problems, which were worked out by the representatives of soviet and emigrant historiography. According to the periodization of studying the 1812 campaign in the USSR, the author picked out the periods in researching of this historical event by the Byelorussian soviet historians. The distinctive features of the Byelorussian soviet historiography of the 1812 campaign are shown in comparison with the trends of development of the soviet historiography of this problem in general.

Паступіў у рэдакцыю 12.10.2012 г.

УДК 94(476)«1812/1815»

Г.А. Ігнацьева,

аспірант кафедры славянскай гісторыі і метадалогіі гістарычнай навукі БДПУ

ПАЛІТЫКА РАСІЙСКАГА САМАДЗЯРЖАЎА Ў АДНОСІНАХ ДА ДВАРАН-ПРЫХІЛЬНІКАЎ НАПАЛЕОНА Ў ПАСЛЯВАЕННЫ ПЕРЫЯД (1812–1815 гг.)

Палітыка расійскага самадзяржаўа ў дачыненні да дваран пранапалеонаўскай арыентацыі ў пасляваенны перыяд не была прадметам спецыяльнага вывучэння ў айчынай гістарычнай навучы. Дарэвалюцыйныя ваенныя гісторыкі (А.І. Міхайлоўскі-Данілеўскі [1] і М.І. Багдановіч [2]) толькі падкрэслівалі лаяльнасць Аляксандра I да прыхільнікаў Напалеона, якая заключалася ў амністыі ўсіх жыхароў заходніх губерняў. У савецкі час, з прычыны панавання класавага падыходу, дваранская тэматыка ўвогуле не атрымала шырокага даследавання. Так, беларускі савецкі гісторык Я. Карнейчык, вывучаючы ролю беларускага народа ў вайне 1812 г., асноўную ўвагу звярнуў на жорсткую прыгонную палітыку самадзяржаўа да сялянскага саслоўя [3]. Дваран-памешчыкаў ён разглядаў у якасці прыгнятальнікаў беларускага народа, якія, нягледзячы на здраду, атрымалі ад цара прабачэнне і вярнулі канфіскаваную маёмасць. У цяперашні час В.В. Швед [4] і А. Радзюк [5] падрабязна прааналізавалі працэс канфіскацыі дваранскай маёмасці як асноўнага сродку барацьбы з пранапалеонаўскімі настроямі ў заходніх губернях. А. Лукашэвіч даследаваў палітыку самадзяржаўа ў дачыненні да жыхароў заходніх губерняў у перадавае перыяд [6].

Мэта дадзенага даследавання заключаецца ў комплексным аналізе палітыкі расійскіх улад у адносінах да дваран-прыхільнікаў французскага імператара пасля ваеннай кампаніі 1812 г. У артыкуле разглядаюцца асноўныя захады, зробленыя самадзяржаўем па ліквідацыі пранапалеонаўскіх настрояў у дваранскім асяроддзі.

Восенню 1812 г. руская армія пачала актыўнае наступленне, вызваляючы тэрыторыю заходніх губерняў імперыі ад Вялікай арміі. Перад уладамі паўстала пытанне, як ставіцца да дваран-прыхільнікаў Напалеона. Першымі пастановамі па вырашэнні гэтага пытання сталі загады па арміі ад 11 лістапада 1812 г., падпісаны галоўнакамандуючым князем М.І. Кутузавым і Маніфест ад 12 снежня 1812 г., выдадзены Аляксандрам I. У загадзе па арміі галоўнакамандуючы патрабаваў ад вайскоўцаў стрыманых адносін у дачыненні да усіх саслоўяў Магілёўскай і Віцебскай губерняў. Ён прадпісваў «воспритить всякий дух мщения и даже нареkania в чем-либо жителям белорусским, тем паче причинения им обид и притеснений» [7, л. 176–177]. Маніфест ад 12 снежня дараваў амністыю ўсім прыхільнікам французскага імператара, але вызначаў двухмесячны тэрмін вяртання на радзіму асобам, якія выехалі за мяжу, у іншым выпадку іх маёмасць падвяргалася канфіскацыі